SAULOVA NEPOSLUŠNOST A NEKAJÍCNOST

Původ materiálu
Martin Fér
Pořadí v lekci
4

VSTUPNÍ VERŠ

Oz 6,6

LITURGICKÉ ČTENÍ

1S 13,5-11

2. klíčové pojmy, dobové a textové souvislosti:

- **Pelištejci** (Filistinští) - se jako nepřátelé Izraele objevují v závěru knihy Soudců. Byli na vyšší civilizační úrovni než Izrael (viz 1 Sa 13,19-22), po nich také celá země dostala jméno (Palestina). V biblickém podání ovšem hrají napořád roli utlačovatelů Izraele, jak tomu napovídá i vyznění jejich jména v hebrejštině - Pelištím - "Válcovači" (svobodných poměrů v zaslíbené zemi).

- **Amálekovci** - (1 Sa 15,2-3) jsou podle Dt klatý národ (srvn Ex 17,8 a zejména Dt 25,17-19). Důvod je jeho „hyenismus“ - útočí na slabé a nemocné - na ty, kdo na „cestě za svobodou“ zůstávali pozadu a bez záštity. (Podobně v 1 Sa 30 zaútočí na bezbranné ženy a děti z Davidovy družiny.) Problematika „klatých národů“ souvisí s pojetím Izraele jako zvláštního modelového lidu víry, který tu je jako Boží vlastnictví. Zatímco většina ostatních národů je zahrnuta do perspektivy požehnání (srvn. Gn 12,1nn - v tobě budou požehnány všechny národy země), určitému typu pohanství je vyhlášen nesmiřitelný boj (viz Dt 7,1-6). Vedle sedmi spoluobyvatelů Kenaanu jsou to právě Amálekovci. I v tomto případě jde o to, že je odmítnut určitý typ „kultu“ (tedy vztahování se k bohu), nikoli lidé pro svou národní příslušnost. Nejde tedy o biblickou formu vypjatého nacionalismu či bigotního konfesionalismu. Jde o nesmiřitelnost s tím, co ohrožuje samu podstatu vztahu Hospodina a jeho lidu. (Kenaanka Támar přitom může být prohlášena za spravedlivou - Gn 38). Střežit podstatu hospodinovského způsobu existence byl úkol, za nějž nesl král - pomazaný - zvláštní odpovědnost. Proto také je Saul volán k odpovědnosti. (Problematice klatých národů se věnuje stručně avšak přehledně M. Prudký v článku *Izrael - lid Hospodin?v ve sv? dectví Písma*

, in *Téma: církev*, knižnice SpEKu sv. 4, str. 59-61)

- **výsostná znamení** - sloup byl náboženský symbol, který zároveň představoval znamení pelištejské svrchovanosti (13,3; srvn. 2 Sa 8,6.14); jeho poražení byl první krok ke svržení panství Pelištejských. Jónatan svým činem dává najevo, že "Izrael odmítá uznat pelištejskou nadvládu. Modlářský sloup či socha naznačovala totiž suverenitu filistinských - pelištejských bohů nad krajem. ... . Pro Izraele znamená Jónatanův čin akutní ohrožení ze strany Pelištejců (Filistinců)." (Knihy Samuelovy, Praha 1977, s.76)

- **oběť před bojem** byla tehdy obvyklá a znamenala sebeodevzdání Bohu. Náboženským úkonem chtěl Saul odevzdat (zasvětit) bojovníky Bohu. Ve skutečnosti však spoléhal jen na sebe. Jako nekněz ani obětovat nesměl. Pro pohany byla oběť skoro důležitější než samotný boj, protože přízeň božstev byla pro ně součástí vojenské strategie. Saul chce obětí dosáhnout příslibu vítězství, aniž by čekal na Boží zmocnění. V pozadí Samuelovy kritiky je právě tento pohanský přístup - proto je na první pohled “zbožný“ počin, oběť, označen za pomatenost. Oběť jako úkon, který "zaručuje" předem zajistit vítězství, mohou konat jen pohansky uvažující „pomatenci“.

- **vévoda** (viz předcházející úloha). Je opět zdůrazněno, že Hospodin si nevyvolil nového krále, ale vévodu (13,14). Králem v pravém slova smyslu je Hospodin.

- Saul má **poslechnout** (1S 15,1) Hospodinovo slovo, tj. zničit všechno jako prokleté (klaté). K neuposlechnutí tohoto příkazu ho zřejmě vedla královská svévole a touha po kořisti (15,19). Před Samuelem se pak vymlouvá, že chtěl Hospodinu obětovat nejlepší část kořisti, a tak Hospodina uctít. Jádro příběhu tkví v tom, že král nesmí svévolně vykládat a překrucovat Boží příkazy. Proto Samuel zdůrazňuje **svrchovanost poslušnosti nad kultem** (v. 22) a proto mluví nakonec o zavržení (23b). Samuelova kritika „obřadnictví“ (spoléhání na automatickou působnost určitých náboženských obřadů, v SZ to byly oběti) je motiv, který se táhne napříč celým Písmem (Iz 1,11; Jr 7,22; Mi 6,6-8; Žd 10,6-9; Kaz 4,17; Oz 6,6; Mt 9,13; Mt 12,7). Samuel neříká, že oběti jsou zbytečné (to je možné říci teprve díky Kristovu dílu), ale slyšíme zde jasně prorockou kritiku formálního uctívání Hospodina a spoléhání na samospasitelnost obřadu.

- **vše má být zničeno jako klaté**. V tomto ohledu je svaté a klaté sobě navzájem velmi blízké - majetek propadá Hospodinu, je nedotknutelný. Kořist se stává základem pro královský majetek; i tímto způsobem se Saul stále více stává králem.

3. úskalí textu:

- děti těžko pochopí, proč je biblické svědectví vůči Amálekovi tak nesmiřitelné. Nesmiřitelnost s Amálekem lze pak přirovnat např. k nesmiřitelnosti s mentalitou, která toleruje násilnictví na slabším, šikanu a pod.

- stejně ta lze dnes těžko porozumět, že je něco klaté a odsouzené k záhubě. Mladším bychom měli spíše zdůraznit, že Izrael si neměl nic ponechat ke svému obohacení. Starší děti si pamatují na příběhy s obdobnou tématikou a vědí o nebezpečí modlářství, k němuž nejednou klaté věci sloužily (viz např. Achanova krádež v Jerichu). Snad lze kořist přirovnat k hračkám infikovaným při propuknutí vážné choroby - ty je také lépe spálit, aby se od nich sourozenec nenakazil.

- problém násilí - neměli bychom vztah mezi Izraelem a Pelištejci (Filistinci) vykreslit jen jako neustávající krvavý spor dvou znepřátelených zemí. Jak ukazuje např. kap. 14., k boji mezi Saulem a Pelištejci nakonec nedojde, protože sami Pelištejci jsou zděšeni a vyvedeni z míry tím, že Jónatan rozbil výsostné znaky jejich božstev. Ve starověku byl národ ustaven společným kultem. Mohly ho tvořit různé kmeny, které měly společný kult. Při vyhubení celého národa (tak i kap. 15) se jedná většinou o zničení svatyní a model. Proto se sice v jedné kapitole mluví o vyhubení celého národa, ale tentýž národ vystupuje v některých následujících kapitolách znovu.

- bylo by příliš zjednodušující říci, že Hospodin Saula zavrhl a on přestal být králem. Saul kraluje dál. Nesmí být násilně zlikvidován. Vykonává svůj úřad (viz kap. 24), ale jeho pověření a zmocnění Duchem Božím obdrží mezitím někdo jiný.

4. POMŮCKY

Obrázek obětiště, obětování, oltáře;

obraz kajícího člověka;

doklady neposlušnosti (porušení dopravních předpisů, kriminální přestoupení zákona); Flanelograf II)

5. motivační uvedení do příběhu:

Má právo kapitán družstva o všem sám rozhodovat, nebo musí i on poslouchat trenéra a sudího? Má právo sudí kapitána vyloučit ze hry? Má trenér právo povolat nového kapitána? Z jakých důvodů?

(Navržená motivace pomůže ujasnit, že Saul byl za výkon své „funkce“ odpovědný - a Samuel ho k této odpovědnosti právem volal a posléze mu „kapitánskou pásku“ sebral)

6. osnovy vyprávění:

a) poznámky a osnova pro mladší školní věk:

Soustřeďte se jen na 1 Sa 13,1-14. Z 15. kapitoly můžete připojit důrazy veršů 22-23 (poslušnost je víc než obřadnictví). Tématika klatých národů a věcí je pro tuto věkovou kategorii nesrozumitelná.

I. Motivace

II. Jónatan svým odvážným činem vyprovokoval pelištejské rojení

III. Většina lidu je sklíčena, Saul čeká na Samuele

IV. Saul se snaží zachránit situaci zaručeným rituálem - obětí

V. Samuel kritizuje obřadnický přístup k Bohu a vyřizuje Saulovi Hospodinův odvrat

VI. Neochotu „poslouchat“ si pomazaný nesmí dovolit

b) poznámky a osnova pro střední a starší školní věk

Motivace

I. V důvěře v Hospodina Jónatan bourá znamení pelištejské nadřazenosti

II. Přesila Pelištejců a strach izraelských bojovníků

III. Saul neumí být poslouchajícím charismatickým vůdcem (vévodou),

ale králem jako všichni ostatní - proto obětuje a nečeká na Samuele

IV. Samuel ohlašuje Saulovi povolání nového krále

V. Saul má na Boží příkaz vyhubit Amalechitské, ale ponechává si část kořisti

VII. Samuel vyhlašuje soud - poslušnost Hospodina je víc než oběť

VIII. Saul zůstává králem, ale není již Hospodinovým služebníkem

VYPRÁVĚNÍ

I. MOTIVACE

Do roka a do dne! Říkává se to občas v pohádkách a znamená to, že pak se ukáže, jak se vlastně věci mají. Podobně i v tom příběhu o Saulově kralování. Až na to, že tady to není pohádka, ale dost smutný příběh ze života.

II. ZAČÁTEK SAULOVA KRALOVÁNÍ

Uběhl rok Saulova kralování a zdálo se, že všechno je v pořádku. Samuel to asi viděl moc černě, když Izraelce varoval před tím, aby si pořídili krále jako ostatní pohanské národy. Král Saul v několika bitvách porazil Pelištejce a dodal Izraelcům odvahy. Vycvičil si armádu - dva tisíce bojovníků bylo s ním a dalších tisíc s jeho synem Jónatanem. Byli připraveni chránit Izraelce proti nepřátelům. To se hned lépe žije, když Izraelci vědí, že mají v čele takového udatného bojovníka! Ten je vždycky ochrání! Jenže nenechme se splést. Někdy to, co zvenčí vypadá dobře, klame.

III. JÓNATAN BOURÁ ZNAMENÍ PELIŠTEJSKÉ NADŘAZENOSTI

Pelištejci ještě stále byli sousedy Izraele a nemínili se s porážkami smířit. Jméno „Pelištejci“ prý znamená něco jako „Válcovači“. Přijet do cizí země, převálcovat ji, ukrást úrodu a zase odjet - to byl jejich způsob a nemínili si ho nechat vzít. Aby si obyvatelé dobytých území dobře pamatovali, kdo je tady pánem, postavili Pelištejci vždycky na nějakém kopci nebo významném místě svůj znak. Sloup, něco jako totem - dnes by vyvěsili vlajku. Každý, kdo šel kolem, měl vědět, že si nesmí moc dovolovat, protože Pelištejci zase přijedou a jejich armáda je převálcuje.

Jenže Jónatan se nebál. Několik těch sloupů zbořil. „Toto je země, kterou nám dal Hospodin, abychom tu žili. Dal ji nám, ne Pelištejcům, takže se jich nebojte. Žádné sloupy nám tu stavět nebudou, natož aby nám vládli.“ Byla to odvaha a vlastně tak Jónatan dostál svému

jménu, které znamená „Hospodin daroval“. Kdo ví jako Jónatan, že mu něco „Hospodin daroval“, ten se nemusí bát ani Pelištejců, ani nikoho a ničeho jiného.

IV. PŘESILA PELIŠTEJCŮ A STRACH IZRAELSKÝCH BOJOVNÍKŮ

Pelištejci se s tím nehodlali smířit. Nějaký malý nárůdek jim tady přece nebude vzdorovat! Stavět se proti jejich moci. A tak shromáždili velikou armádu - třicet tisíc vozů, šest tisíc jezdců a bojovníků tolik, že se ani nedali spočítat. Muselo to být působivé - zvlášť když si vzpomeneme, že Saul měl jenom tři tisíce bojovníků. Pelištejci byli v pořádné přesile. Na některé Izraelce to zapůsobilo až tak, že utekli a schovávali se po různých jeskyních. Někteří dokonce utekli až za Jordán - tak se báli. Jenže Saul byl odvážný král a Pelištejcům se chtěl postavit.

V. SAUL NEUMÍ BÝT POSLOUCHAJÍCÍM CHARISMATICKÝM VŮDCEM, NEČEKÁ NA SAMUELE A OBĚTUJE

Když Izraelci bojovali, tak měli vědět, že nejde o to, jak dobré mají zbraně a jak silné vojsko, ale především o to, že je chrání Hospodin. Je-li s nimi Hospodin, nemusí se bát - i kdyby nepřátel bylo třeba stokrát tolik. Proto vždycky před tím, než šli bojovat, přinášeli Pánu Bohu oběť. Ne aby si ho koupili a on jim zařídil vítězství (tak to dělali se svými bůžky pohanské národy), ale proto, že tak vyjadřovali svou důvěru: „Věříme, že nám pomůžeš, vždyť nebojujeme pro zisk, ale proto, abychom chránili zemi, kterou jsi nám daroval a kde chceme v pokoji žít. Prosíme, buď s námi, bez tebe by nám ani vítězství k ničemu nebylo.“ Tak tomu mělo být i před tímto bojem.

Obětovat ovšem nemohl každý. Obětovat nesměl ani král (aby si snad nemyslel, že může všechno). Obětovat měl Samuel. Byl se Saulem domluvený, že v určený čas přijde a bude obětovat, tak jak bylo zvykem. Jenže Samuel se zdržel.

Čas běžel, nepřátelé se blížili, Izraelci se báli čím dál víc. „Tak kde je ten Samuel?“ říkal si asi už dost netrpělivý a naštvaný Saul. „Pokud budeme ještě chvíli čekat, tak nás nepřátelé zastihnou nepřipravené. To bychom určitě prohráli! A co když Samuel nepřijde a nebude obětovat? Vždyť bez oběti bychom neměli zajištěnou Hospodinovu pomoc!“ To už Saul uvažovat jako pohan; myslel si, že Pána Boha je potřeba si nejdřív nějak naklonit, koupit si jeho přízeň, jinak že jeho pomoc nefunguje. A tak se rozhodl, že bude obětovat sám, bez

Samuele. Je přece král, může si to dovolit. Obětoval připravená zvířata na oltáři.

VI. SAMUEL OHLAŠUJE SAULOVI POVOLÁNÍ NOVÉHO KRÁLE

V tu chvíli dorazil Samuel. Saul mu šel naproti a pozdravil ho. Samuel hned věděl, která uhodila: „Cos to udělal?“ „Co bych udělal! Lid se bojí, Pelištejci jsou za kopcem a ty nikde. Tak jsem obětoval sám, abych si naklonil Hospodina - aby nám pomohl, kdyby došlo k bitvě. Co je na tom špatného?“ Pro krále sousedních, pohanských národů by na tom nic špatného nebylo. Ti si mohli dělat, co chtěli. Jenže král v Izraeli měl být jiný. Ten měl být Božím služebníkem stejně jako každý druhý Izraelec a stejně tak musel Boha poslouchat. A aby si někdo nemyslel, že si může Pána Boha přivolávat, jak a kdy se mu zachce, byli k přinášení obětí určeni jen kněží - jako třeba Samuel. Saul si tady přisvojil příliš velkou moc. A tím to prohrál.

Samuel mu říká: „Choval ses jako blázen. Neposlouchal jsi Hospodina, a to je tvůj konec. Mohl jsi dobře kralovat nad Izraelem, ale takhle se tvoje kralování skončí. Hospodin si už vyhlédl jiného, který bude dobrým správcem Izraele.“

VII. SAUL MÁ NA BOŽÍ PŘÍKAZ VYHUBIT AMALECHITSKÉ, ALE PONECHÁVÁ SI ČÁST KOŘISTI

I přes tu Saulovu neposlušnost Izraelci bitvu s Pelištejci vyhráli. Saul směl ještě vládnout. Ještě měl možnost ukázat, že lituje toho, co udělal. Jenže on si kraloval po svém a ne tak, jak po něm chtěl Bůh.

Dostal za úkol bojovat proti Amálekovcům. To byl také národ, který zvlášť hanebným způsobem bojoval proti Izraelcům. Saul je měl porazit a všechnu kořist zničit - aby po nich nic nezůstalo. Jenže Saul si tento příkaz trošku (a hodně) pozměnil. Když Amálekovce porazili, ponechal naživu jejich krále a také z kořisti zničili jen to, co považovali za bezcenné. Nejlepší kusy z jejich ovcí a krav a vůbec všechno, co se jim líbilo, si nechali. Jako nějací lupiči nebo zbojníci.

Hospodin viděl, že si Saul i nadále bude dělat, co se mu zlíbí. Místo, aby Izraelce dobře vedl, tak je zle svádí. Hospodin litoval, že udělal ze Saula krále.

VIII. SAMUEL VYHLAŠUJE SOUD – POSLUŠNOST HOSPODINA JE VÍC NEŽ OBĚŤ

Saul se vrací z bitvy a říká Samuelovi: „Tak jsme tady, řídili jsme se přesně podle Hospodinových slov.“ Lže mu do očí. „ A co to bečení ovcí a bučení dobytka, které slyším?“ „Vybrali jsme pro Hospodina to nejlepší, co Amálekovci měli, abychom to mohli obětovat,“ tvrdí rádoby zbožně Saul. Rychle si našel omluvu. Jenže Samuela to nedojalo: „Hospodin má raději, když ho lidé poslouchají, než když mu obětují. Protože to nechceš pochopit a stále nechceš brát Boží slovo vážně, Hospodin tě jako krále zavrhl. Tvé kralování je u konce.“

IX. SAUL ZŮSTÁVÁ KRÁLEM, ALE NENÍ JIŽ HOSPODINOVÝM SLUŽEBNÍKEM

Samuel odešel a už se Saulem nikdy nesetkal. Ani to nemělo cenu, když si Saul nakonec vždycky udělal, co sám chtěl. Nějakou dobu pak ještě seděl na trůnu, ale Hospodin s ním už nebyl. Moc mu stoupla do hlavy. Přestal být Hospodinovým služebníkem. Smutný konec krále, do kterého Izraelci vkládali tolik nadějí pro jeho krásný vzhled a odvahu. Snad si teď alespoň uvědomili, kdo je jejich skutečným Králem a komu mají především naslouchat a podle jeho slov se řídit.

MODLITBA

Pane, prosíme, uč nás slyšet to, co nám říkáš. Slyšet a poslouchat. Ať dovedeme být trpěliví a nechceme, aby všechno bylo hned a vždycky po našem. Na tebe se přece můžeme spolehnout. Amen

7. podněty pro rozhovor:

- existují politikové, kteří by chtěli rozhodovat o všem? Víte o nějakém prezidentovi, který se postupem času změnil v diktátora?

- může člověk odpovědné postavení a moc změnit k horšímu?

- setkali jste se s nějakým učitelem, vedoucím, který vás zaujal a pak zklamal svým nezájmem?

- je farář, ordinovaný presbyter, starosta, ředitel školy povolaný nebo ustanovený? Jak lze těchto úřadů zneužít? Jak zneužití bránit?

- co to znamená, dělat něco "mechanicky"? Vztahuje se to i na život církve? (návštěvy bohoslužeb, čtení z Bible, modlitba, zpěv, vykonávání církevních funkcí)

- znamená poslouchat Hospodina - bez přemýšlení dělat to, co slušní lidé kolem nás?

- proč v písničce „Nás zavolal jsi Pane“ (D 680) prosíme „ať naučí nás slyšet a poslouchat“? Jaký je mezi tím rozdíl?

- zajímá vás, za jakých podmínek je možné vypovědět poslušnost zavedeným autoritám (učiteli, faráři, rodičům, ...)? Stačí na to náš pocit, že už toho bylo dost, nebo je třeba nějaké jiné měřítko?

- víte, že vyprávění 1 Sa 15 o zavržení krále bylo pro anglické státovědce potvrzením práva na svržení a usmrcení krále (viz anglická revoluce). Mají křesťané nějaké oprávnění na svržení tyrana, diktátora? Víte o tom, že německý teolog Dietrich Bonhoeffer se zúčastnil atentátu na Hitlera?

- je potřebné učit se poslušnosti? Jak postupovat při učení?

- je něco pro nás "klaté" - co nesmíme? Čemu dnes lidé vyhlašují „nesmiřitelný boj“? Jsou to opravdu věci, s nimiž se nelze smířit? Napadá vás nějaký projev zlého, kterému nikdo nesmiřitelný boj nevyhlašuje?

- je podle Bible všechno odpustitelné, nebo něco není?

Odkaz na pracovní list
04 Saulova neposlušnost a nekajícnost - st
04 Saulova neposlušnost a nekajícost
Odkaz na píseň
Má duše Boha velebí (BTS29)
Moudrosti poklad z nebe je slovo Boží nám
Mír na zemi daruj nám (EZ702)
Bojujte, bojujte dál, pohleďte jen, v dálce svítá
Bojujte, bojujte dál, pohleďte jen, v dálce svítá
Je lepší na skále život svůj mít (SV118)

Nás zavolal jsi, Pane, my proto přišli sem

Cílová skupina

Starší školní

Mladší školní

Katechetické cykly

Pozvání na cestu Starý zákon 2

Biblický odkaz (kat)

1 Samuelova 13,1–14

1 Samuelova 15,1–35